

Zimowanie wodnika *Rallus aquaticus*

i kokoszki *Gallinula chloropus*

na odstojnikach

Zakładów Chemicznych „Police”

ZBIGNIEW KAJZER

Abstrakt: W sezonach zimowych 2004/2005 oraz 2005/2006 przeprowadzono na odstojnikach Zakładów Chemicznych „Police” 4 liczenia zimujących wodników *Rallus aquaticus* oraz kokoszek *Gallinula chloropus*. W celu zwiększenia wykrywalności obu gatunków zastosowano metodę stymulacji głosowej. Liczenia przeprowadzone w sezonie 2004/2005 wykazały zimowanie 27 wodników i 13 kokoszek, natomiast w sezonie 2005/2006 stwierdzono 17 wodników i 30 kokoszek. Uzyskane wyniki wskazują, że odstojniki Zakładów Chemicznych „Police” są obecnie najważniejszym znanym zimowiskiem obu gatunków na Pomorzu Zachodnim, a w przypadku wodnika również jednym z najważniejszych zimowisk w Polsce.

Wstęp

Populacje wodnika oraz kokoszki gniazdujące w Europie zachodniej i południowej prowadzą generalnie osiadły tryb życia lub koczują zimą na niewielkie odległości. Wodniki i kokoszki gniazdujące w Skandynawii i Europie wschodniej podejmują regularne wędrówki na zimowiska zlokalizowane przede wszystkim w Europie zachodniej, południowej i południowo-wschodniej (Cramp 1998). Zimowanie wodnika i kokoszki na Pomorzu Zachodnim, jak również na większości obszaru kraju jest słabo poznane (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, dane własne). Większość ptaków wykrywana jest w trakcie prowadzenia obserwacji bez stosowania stymulacji głosowej, co powodować może zaniżenie faktycznej liczby zimujących ptaków.

Celem niniejszej pracy jest podsumowanie wyników liczeń zimujących wodników i kokoszek na odstojnikach ZCH „Police”.

Teren badań

Odstojniki wód pościekowych Zakładów Chemicznych „Police” znajdują się około 20 km na północ od Szczecina (woj. zachodniopomorskie) w pobliżu ujścia Odry do Rostki Odrzańskiej (Wysocki 1996, Kaliciuk & Staszewski 1997). Większość terenu zajmują wypełnione wodą zbiorniki oddzielone groblami. Porośnięte są one turzycowiskami oraz trzcinowiskami, miejscami także zaroślami wierzbowymi (Kaliciuk & Staszewski 1997). Woda znajdująca się w zbiornikach uśredniających zawiera głównie substancje biogenne. Duże ilości jonów fosforanowych,

Z. Kajzer

amonowych i siarczanowych sprzyjają masowemu rozwojowi glonów, a pośrednio również zwierząt bezkręgowych. Ze względu na wyższą temperaturę wód pościekowych, zbiorniki częściowo zamarzają tylko w okresach najsilniejszych mrozów (Wysocki 1996).

Metody

W sezonach zimowych 2004/2005 oraz 2005/2006 przeprowadzono na odstojnikach 4 liczenia zimujących wodników oraz kokoszek. W sezonie zimowym 2004/05 odbyły się 3 liczenia w dniach: 12 stycznia, 2 i 15 lutego 2005, natomiast w sezonie 2005/06 jedno liczenie w dniu 26 stycznia 2006. W celu zwiększenia wykrywalności obu gatunków zastosowano tzw. metodę stymulacji głosowej. Kontrola polegała na przemarszu groblami i wabieniu z punktów oddalonych od siebie o około 100 metrów. Oba gatunki wabiono głosami godowymi oraz głosami zaniepokojenia, a jednorazowy czas wabienia dla gatunku wynosił około 1 minuty. Następnie przez kilkadziesiąt sekund nasłuchiowano głosów z punktu oraz nanoszono stwierdzone osobniki na mapę.

Warunki atmosferyczne

Oba sezony zimowe, podczas których przeprowadzono liczenia zasadniczo różniły się warunkami atmosferycznymi. Zima 2004/2005 była wyjątkowo łagodna, średnia temperatura powietrza w okolicach Szczecina w styczniu 2005 wynosiła 3°C, a na odstojnikach Zakładów Chemicznych nie wystąpiło zlodzenie akwenów. Zima 2005/2006 była wyraźnie ostrzejsza od poprzedniej, średnia temperatura powietrza w okolicach Szczecina w styczniu 2006 wynosiła -5°C, a na odstojnikach wystąpiło częściowe zlodzenie.

Wyniki

Liczenia przeprowadzone w sezonie 2004/2005 wykazały zimowanie 27 wodników i 13 kokoszek. Liczba wodników stwierdzanych podczas kolejnych kontroli stopniowo spadała, natomiast liczebność kokoszki utrzymywała się na podobnym poziomie. Podczas jednorazowego liczenia przeprowadzonego w sezonie 2005/2006 stwierdzono zimowanie 17 wodników oraz 30 kokoszek. Zwraca uwagę niższa liczebność wodnika stwierdzona podczas ostrzejszej zimy, jednak należy w tym miejscu zaznaczyć, że wpływ na to mogły mieć zaistniałe zmiany siedliskowe. Jedno z najatrakcyjniejszych na odstojnikach miejsc dla zimujących wodników w sezonie 2004/05, w kolejnym sezonie zimowym było wyschnięte. Ponad dwukrotnie wyższa liczebność kokoszki podczas zimy ostrzejszej w stosunku do zimy łagodnej, spowodowana była zapewne zamarznięciem innych akwenów wodnych. Szczegółowe wyniki z poszczególnych liczeń przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Liczebność wodnika i kokoszki na odstojnikach Zakładów Chemicznych „Police” podczas poszczególnych kontroli w sezonach zimowych 2004/2005 oraz 2005/2006.

Data kontroli	Liczebność	
	<i>R. aquaticus</i>	<i>G. chloropus</i>
12.01.2005	27	13
02.02.2005	25	10
15.02.2005	20	13
26.01.2006	17	30

Dyskusja

Wodniki zimują w Polsce regularnie, jednak bardzo nielicznie (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Zazwyczaj spotykane są pojedyncze osobniki, a największe znane skupisko zimujących wodników, wykryte przy pomocy stymulacji magnetofonowej, stwierdzono na Górnym Śląsku, gdzie w latach 1997–2000 stwierdzano do 48–55 osobników, głównie na rzece Bytomce (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Na Pomorzu Zachodnim wodniki zimują bardzo nielicznie. W latach 1997–2006, poza odstojnikami w Policach, regularnie zimujące wodniki w liczbie 1–2 os. stwierdzano na zaledwie dwóch stanowiskach: Kanale Ciepłym przy Elektrowni „Dolna Odra” pod Gryfinem oraz w delcie Świny. Ponadto czterokrotnie pojedyncze osobniki stwierdzono w innych miejscach regionu (S. Guentzel, M. Kałwa, A. Kozłowska, Ł. Ławicki, S. Popek, P. Tadeusz, D. Wysocki, M. Żarek – mat. niepubl., obs. własne). Badania awifauny odstojników ZCH „Police” prowadzone w latach 1989–1995 nie wykazały zimowania tego gatunku, jednak autor nie stosował wówczas stymulacji magnetofonowej (Wysocki 1996). Podczas obserwacji prowadzonych na odstojnikach w latach 1997–2006, również bez stosowania odpowiedniej metodyki, wykrywano zaledwie 1–2 zimujące wodniki (D. Wysocki, S. Guentzel, M. Żarek – mat. niepubl., obs. własne).

Zimowanie kokoszek w Polsce jest zjawiskiem regularnym, przede wszystkim w części zachodniej oraz południowej (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Podczas styczniowych liczeń przeprowadzonych w latach 1985–1990 stwierdzano w kraju zimowanie od 62 do 306 kokoszek. Najliczniejsze zimowiska zlokalizowano na Górnym Śląsku, gdzie w latach 1990. stwierdzano ponad 300 ptaków, a po roku 1995 liczebność zimujących kokoszek określono na ponad 500 osobników (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Na Pomorzu Zachodnim kokoszka zimuje bardzo nielicznie. W latach 1995–2006, poza odstojnikami w Policach, regularnie zimujące kokoszki w liczbie do 7 os. stwierdzano na zbiornikach wodnych Szczecina i na Kanale Ciepłym pod Gryfinem oraz w liczbie do 4 ptaków na Międzyodrze koło Gryfina (Ł. Ławicki – mat. niepubl., obs. własne). W latach 2001–2005 obserwowano do 15 zimujących kokoszek na Łarpi w Policach (M. Żarek – mat. niepubl.). Mniej licznie i nieregularnie zimujące kokoszki widywano na innych akwenach wodnych w regionie. Wysocki (1996) podczas badań awifauny

Z. Kajzer

odstojników w Policach w latach 1989–1995 odnotował tylko jeden przypadek zimowania 2 ptaków, należy jednak zaznaczyć, że nie stosował on stymulacji magnetofonowej. Podczas obserwacji prowadzonych na odstojnikach w latach 1995–2006, bez stosowania wabienia, wykrywano maksymalnie 8 zimujących osobników (T. Dykas, T. Grabowski, S. Popek, M. Żarek – mat. niepubl., obs. własne).

Wyniki przeprowadzonych liczeń zimujących wodników i kokoszek wskazują, że odstojniki Zakładów Chemicznych „Police” są obecnie najważniejszym znanym zimowiskiem obu gatunków w skali regionalnej, a w przypadku wodnika również jednym z najważniejszych zimowisk w skali kraju.

Serdecznie dziękuję wszystkim Koleżankom i Kolegom, którzy udostępni mi własne obserwacje zimujących wodników i kokoszek.

***

The wintering of the Water Rail *Rallus aquaticus* and Common Moorhen *Gallinula chloropus* in the sedimentation tanks at the Police Chemical Plant

In 2004/2005 and 2005/2006 seasons, calculation of the wintering Water Rail *Rallus aquaticus* and Common Moorhen *Gallinula chloropus* in the sedimentation tanks at the Police Chemical Plant was conducted. The voice stimulation method was used to increase detection of both species. The figures conducted in 2004/2005 season revealed wintering of 27 Water Rails and 13 Common Moorhens, while in 2005/2006, 17 Water Rails and 30 Common Moorhens were confirmed. The results obtained show that the sedimentation tanks at the Police Chemical Plant currently comprise the most known, most important wintering place for both species in Western Pomerania, and in the case of Water Rail, also one of the most sufficient wintering places in Poland.

Literatura

- Cramp S. (eds). 1998. The Complete Birds of the Western Palearctic. CD-ROM Version 1.0, Oxford University Press.
- Kaliciuk J., Staszewski A. 1997. Ostoje ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego. Zachodniopomorskie Towarzystwo Ornitologiczne, Szczecin.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wysocki D. 1996. Ptaki wodno-błotne zbiorników wód pościelowych Zakładów Chemicznych „Police”. Not. Orn. 37: 55–70.

Zbigniew Kajzer, Wiosny Ludów 3/35, 71-471 Szczecin, atricilla@interia.pl